

УДК 811.161.2'373

DOI: <https://doi.org/10.31499/2415-8828.2.2021.246087>Наталія Майборода*

ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ДЕТЕКТИВНИХ РОМАНІВ АНДРІЯ КОКОТЮХИ

У статті розглянуто лексико-семантичні особливості детективних романів Андрія Кокотюхи, зокрема специфіку вживання назв осіб. З'ясовано стан дослідження художніх текстів детективного жанру в лінгвістичному аспекті. Зазначено, що вивчення мови художнього тексту, зокрема детективу, обов'язково вимагає уваги до низки моментів літературного порядку – тематики, образів, стилю тощо.

Жанр художнього твору певним чином впливає на вибір мовних засобів. На лексичному рівні особливої уваги заслуговують назви осіб. У статті виокремлено лексико-семантичні групи таких назв й описано їх стилістичні функції.

У детективних романах А. Кокотюхи номінації осіб виступають компонентами динамічних і статичних описів, стають конкретно-історичним виразником зображуваних подій, допомагають передати культурно-історичне тло, створити відповідний емоційний фон.

Ключові слова: детективний жанр, масова література, мовні особливості детективних текстів, номінація особи, стилістичні функції.

Maiboroda Nataliia. Lexical-semantic peculiarities of Andrii Kokotiukha's detective novels.

The article touches upon various lexical-semantic peculiarities of Andrii Kokotiukha's detective novels, specifically the nomination of people – characters of the novel. Such research are presented mostly from the point of view of literary studies. Scientists studied peculiar features of composition, genre, and plot of detective novels. The question of language and style of detective novels would uncommonly become a subject of research as they are regarded to as so-called mass literature, that is one that is focused on literature preferences of a wide circle of readers, in other words – it is a popular, entertaining, trivial literature.

Linguistic research of detective works were mostly done on the material of literary texts of English and French languages, Ukrainian detectives were not a subject of such analysis. Questions of influence of genre peculiarities on the choice of linguistic units was also left beyond attention of researchers, which predetermines the relevance of the research. The source basis of the research consists of detective novels by Andrii Kokotiukha – one of the most notable Ukrainian detective authors. That is a series of retronovels, where the action takes place at the beginning of XX century in Lviv, and three novels about the modern period as well.

The aim of the work is to explore lexical units that denote a person in Andrii Kokotiukha's detective novels in terms of their expressive functions depending on the aim and genre features. Vocabulary of denomination of people is widespread in Kokotiukha's works. Specifics of detective novels involves agile, dynamic nature of vocabulary and their text.

Semantics of people's names is diverse: its affiliation to the biological genus of humans; gender; age; family status; profession and occupation; status from the point of view of law; class and social structure of Ukrainian society; social status; financial situation; nationality or confession; affiliation to political parties; names of dead people, external signs; temporary sign. The author frequently uses descriptive compounds, metaphors, jargon, and colloquial language. A distinctive method of nominating a person which, according to genre requirements, creates mystery and enigma of presentation, is descriptive compounds with pronouns. Quantitative ratio of lexical groups mentioned depends on the peculiarities of the plot of specific novel.

Nomination of people in A. Kokotiukha's detective novels are components of dynamic and static descriptions, help convey the cultural-historical background, create the appropriate emotional tint. That is one of the elements which ensures that the text corresponds to the canons of detective genre.

Keywords: detective genre, mass literature, linguistic peculiarities of detective text, nomination of a person, stylistic functions.

* Наталія Майборода, кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара (Дніпро, Україна); e-mail: kapshukn@gmail.com.

На сьогодні філологічні дослідження художніх текстів детективного жанру представлено переважно в літературознавчому аспекті. Науковці вивчали композиційні, жанрові, сюжетні особливості детективних романів. Питання мови й стилю детективних творів ставали предметом дослідження дуже рідко, адже їх вважають так званою масовою літературою, тобто такою, що орієнтована на літературні смаки широкого кола читачів, іншими словами – це популярна, розважальна, тривіальна література і белетристика, «орієнтована на поверхневе ознайомлення, тому серед основних її ознак – тяжіння до стандартизації, типізації, пізнаваності сюжетів та образів, проблематики, наявності штампів, що і зумовлює формально-змістову єдність твору. Для масової літератури характерне послуговування каноном (особливо для детективів), що передбачає як проблемно-тематичну визначеність, так і жорстку структуру, коли за кожним елементом форми закріплений певний зміст» [Філоненко 2011, с. 106].

Лінгвістичні дослідження детективних творів науковці проводили переважно на матеріалі художніх текстів англійської та французької мов [Дученко 2004, Пономарьова 2008, Бехта 2009, Цапенко 2019], українські детективи не були об'єктом мовознавчих наукових розвідок. Питання впливу жанрових особливостей на вибір мовних засобів також залишаються поза увагою дослідників, це й зумовлює актуальність дослідження.

Одним із найвідоміших українських авторів детективів є Андрій Кокотюха. Дослідники зазначають, що «жоден інший автор чи критик не доклав стількох зусиль для утвердження цього жанру в масовому письменстві 1990–2000-х років. ... Андрій Кокотюха – не лише популярний, відомий детективіст, він – справжній професійний автор, спроможний із завидною регулярністю видавати на-гора якісні тексти» [Філоненко 2011, с. 230].

Вивчаючи мову письменника, не можна ігнорувати змісту твору, його ідейного спрямування. Дослідження авторської мови обов'язково вимагає уваги до низки моментів саме літературного порядку – тематики, образів, стилю тощо.

У художньому творі загалом лексичні одиниці слугують важливим текстотвірним і стилетвірним чинником. Лінгвостилістика концентрує свою увагу передусім на вивченні лексичного складу мови письменника, оскільки саме слово посідає центральне місце в мові й тісно пов'язане з іншими мовними рівнями. Однією з ознак мовної майстерності письменника є вміле використання стилістичного потенціалу назв осіб.

Як зауважує С. Філоненко, творам масової літератури властива категорія читабельності, однак не варто зводити її лише до поняття зрозумілості мови та доступності для читача. Показовими в цьому контексті є також «здатність тексту захоплювати, утримувати увагу, що забезпечується яскравим конфліктом, наявністю інтриги, динамічним розгортанням дії» [Філоненко 2011, с. 70]. Здатність тексту захоплювати читача, утримувати його увагу забезпечують також і мовні засоби, зокрема й те, як автор називає та описує своїх персонажів.

Актуальність обраної теми зумовлена також необхідністю подальшого дослідження лексичного фонду української мови на матеріалі творів сучасних письменників, загальною тенденцією сучасних лінгвістичних досліджень до комплексного вивчення особливостей текстів з урахуванням жанрової специфіки, зокрема специфіки детективного жанру, а також відсутністю мовознавчих досліджень творчого доробку Андрія Кокотюхи.

Мета роботи – дослідити лексичні одиниці на позначення людини в детективних романах Андрія Кокотюхи з погляду їх виражальних функцій залежно від мети і жанрових особливостей.

Лексика найменувань людей дуже поширена у творах Андрія Кокотюхи.

Досить уживаною є група, яка позначає належність до біологічного роду людей, стать: ‘людина’, ‘чоловік’, ‘жінка’, ‘персона’, ‘особа’, ‘пан’, ‘дама’, ‘тип’, ‘парочка’. Такі лексеми створюють лише найзагальніші уявлення про особу-діяча і виконують функції ідентифікаторів: *Пан адвокат виявився саме тією людиною, котра прямо не пов’язана з групою, якій призначався вміст чорного шкіряного сака* [Кокотюха 2015а, с. 9]; *Жінка пройшла крізь стіну* [Кокотюха 2015а, с. 70].

Лексеми ‘персона’, ‘особа’ й ‘істота’ мають відтінок книжності, ужиті в більш узагальненому значенні, позначають другорядних персонажів: *Та й не мав господар нічого конкретно проти цієї **персона**: на місці цього росіянина міг сидіти інший* [Кокотюха 2015а, с. 5]; *Хоч та була вдягнена, як кийвська міщанка, виглядала **особою** інакшого, вищого статусу* [Кокотюха 2015а, с. 19]; *... вона не дух чи привид, цілком реальна **істота*** [Кокотюха 2015а, с. 70].

Часто такі лексеми автор уживає в складі описового звороту: *Крім них, у кутку за столиком пристроївся інтелігентного виду **пан із борідкою**, у пенсне й тужурці інженера* [Кокотюха 2015а, с. 19]; *А ще Кошовий помітив – поява візника не пройшла повз увагу **чоловіка з тростиною*** [Кокотюха 2015а, с. 39]. Такі конструкції допомагають чіткіше змалювати образ персонажа, створити в уяві певну картину: *Отже, – вона почала з **чоловіка на канані**. – Пан Владислав Яблонський, забудовник, має досить роботи зараз у Львові й не надто афішує себе публічно. Далі, – черга **чоловіка у фрак**, – пан Кароль Білецький* [Кокотюха 2015в, с. 96]. Слово *чоловік* у поєднанні з означенням *молодий* указує на вік: *Липневим ранком на перон Львівського вокзалу вийшов **молодий чоловік** у піджачній парі, синій, у блідо-сіру смужку* [Кокотюха 2015а, с. 16].

Оцінне значення мають лексеми *тип* і *парочка*, вони виражають недовіру до людини: *Звідти саме вийшли один за одним троє **типів**, котрих зі свого місця він як слід розгледіти не міг* [Кокотюха 2015в, с. 137]; *Парочка про щось тихо перемовлялася, голови обох дедалі частіше поверталися в бік прибулих глядачів* [Кокотюха 2015в, с. 138].

Сюжети детективних романів охоплюють широке тло подій і велику кількість дійових осіб, серед яких, зрозуміло, є люди різного віку. На вік особи вказують лексеми *молодик*, *хлопчик*, *дівчинка*, *ровесник*: *Бог із ними, з цигарками: такі, як **молодик** у сусідній кімнаті, далекі від змагань у пихатості* [Кокотюха 2015а, с. 6]. Вік персонажа може передаватися субстантивованим прикметником: *Цілком можливо, **старший** вирішував у Києві різні господарські питання* [Кокотюха 2015а, с. 18]. У наведеному контексті йдеться про сім’ю, яка повним складом їде в поїзді. Клим Кошовий, головний персонаж, спостерігаючи за цією сім’єю, припускає, що батько (‘старший’) їздив у Київ у своїх справах. Лексему *старший* автор уживає також зі значенням ‘керівник’, ‘начальник’: *Діяв просто: пішов відразу до старшого* [Кокотюха 2020, с. 95]. Лексема *ровесник* містить абстрактну вказівку на вік: *... його нерішучість неправильно оцінила компанія **ровесників**, коли запросила до свого гурту* [Кокотюха 2015а, с. 18].

Інша лексико-семантична група, представлена в текстах аналізованих романів, – це слова, що позначають родинний стан. Сюди належать назви осіб, пов’язаних родинними взаєминами. Найчастіше йдеться про найменування кровної спорідненості, що позначають батьків – дітей, предків – нащадків, як-от: *батько*, *мати*, *діти*, *тесть*, *зять*, *родина*, *чоловік*, *жінка*: *Гроші в **батька** брати не хотілося»* [Кокотюха 2015а, с. 17]; *Та поки вагався, місяць розібрали – відразу кілька викупила ортодоксальна єврейська **родина*** [Кокотюха 2015а, с. 18]; *Діти*,

двоє пейсатих хлопчиків із різницею приблизно у пару років, та менша дівчинка, сиділи тихо, а коли потяг залишив позаду Фастів, **мама** почала мостити їх спати. Чоловіки, старший та менший, судячи з усього – **тесть і зять**, говорили в коридорі тихо [Кокотюха 2015а, с. 18]. Накопичення в одному реченні таких назв створює яскраву динамічну картину.

Група назв людей за професією і родом занять надзвичайно різноманітна з погляду стилістичного забарвлення. Вона включає незначну частину нейтральних назв: *адвокат, лікар, хірург, охоронець, поліціант, офіціант, кравець*. У тексті ці назви конкретизуються, вказуючи, зокрема, на місце, де відбуваються події, на статус персонажа: *адвокат з Личаківської, столичний хірург вищої категорії*: *Раз ви кажете так упевнено, що адвоката з Личаківської вбито, значить, знаєте більше за поліцію* [Кокотюха 2015а, с. 73]; *Вона сподівалася на розважливість столичного хірурга вищої категорії* [Кокотюха 2009, с. 65].

Назви, що позначають рід діяльності особи, можуть входити до складу протиставлень: *Знаєте, я хороший лікар, але не всемогутній Бог* [Кокотюха 2009, с. 48]; *Усе залежить від того, в кого з підсудних кращій адвокат* [Кокотюха 2009, с. 58–59]. В останньому прикладі семантика слова *адвокат* на протигагу слову *підсудний* розширюється й охоплює характеристику особи за соціальним станом. Лексеми *унтер, жандарм* є стилістично маркованими, оскільки інформують про часовий відрізок подій, а отже, слугують засобами історичної стилізації. Деякі з цих назв вкраплюються в ретроспективні спогади головних персонажів, хронікальні оповіді автора, наприклад: *Один із унтерів заспав у тому напрямку. Побачивши, що Кошового події зацікавили, офіцер знизав плечима* [Кокотюха 2015а, с. 21]; *Кошовий за набутою віднедавна звичкою торкнувся пучкою пальця краю правого ока, ніби так можна було все заспокоїти. Вкотре згадавши, як жандарма, котрий випускав його, це чомусь неабияк розізлило* [Кокотюха 2015а, с. 22–23].

Стилістична роль лексем на позначення осіб за професією, посадою і родом занять пов'язана насамперед із номінативною функцією – прямим називанням людини. Переважна кількість назв людей за родом занять функціонує в контекстах, що інформують про життя, пов'язане з кримінальним світом: це або назви посад і звань осіб, які покликані слідкувати за дотриманням закону (*начальник кримінальної поліції, сержант, жандарм, поліціант*), або назви тих, хто своєю діяльністю цей закон порушує (*мінйло, злодій, головоріз, ретро-бандит, кримінальник*): *Для приємного знайомства базикайте собі з кобітами на Ринку, – мінйло теж вирішив відкинути зайві церемонії* [Кокотюха 2015а, с. 40]; *Потім повернувся до одного з сержантів, що стовбичив біля хвіртки, намагаючись забезпечити охорону місця пригоди від цікавих* [Кокотюха 2009, с. 24]; *Знати, як звуть тюремника, може лише досвідчений кримінальник* [Кокотюха 2015а, с. 54]; *Вона мені вже не перший рік доводить – ви шахрай, а не зубний лікар* [Кокотюха 2015а, с. 55].

Для позначення осіб, які займаються протизаконною діяльністю, автор уживає описові звороти або метафоризовані сполуки: *Мав репутацію чоловіка, обізнаного в шахрайських справах* [Кокотюха 2015в, с. 48]; *До того ж саме з Російської імперії останнім часом сюди, до нас, перебираються різні підривні елементи* [Кокотюха 2015а, с. 66].

Традиційними для жанру детективного роману є введення в авторську оповідь назв людей, що вказують на певний статус особи з погляду закону:

... учорашній **арештант** знахабнів зовсім [Кокотюха 2015а, с. 22]; Він навіть відсидів, і тепер тримається перед оточуючим світом, мов такий собі **ретробандит** з недалекого минулого [Кокотюха 2009, с. 61]; А коли Костюк звелів вивести **затриману** з машини і пред'явити для впізнання мерця – кричати чомусь перестала [Кокотюха 2009, с. 25]; Усе залежить від того, в кого з **підсудних** кращій адвокат [Кокотюха 2015а, с. 58–59].

Класово-соціальну структуру українського суспільства початку ХХ ст. відображають назви на кшталт *пан, поміщик, аристократія, депутат, банкір, промисловець, прокурор, жебрак, злидар, волоцюга*, напр.: Серед його клієнтів переважно були **поміщики й промисловці середньої ланки** [Кокотюха 2015а, с. 20]; Це високий лисий **волоцюга** в дорогому колісь кожушку, напевне отриманому за непотрібністю від якогось **пана-благочинця**, вдарив свого товариша [Кокотюха 2015в, с. 140]; ... зараз, почекавши своєї черги, маленький **злидар** відповість [Кокотюха 2015в, с. 140]; У голові вже крутилося: **жебрак** із Ринку послав їх «Під градус» навмисне [Кокотюха 2015в, с. 146]; Щоправда, міська **аристократія** все одно попервах платитиме за оригінал охочіше [Кокотюха 2015а, с. 5]. Наводячи в одному мікроконтексті низку таких назв, узагальнених трансформованим фразеологізмом *сильні Львова цього*, автор підкреслює величезне значення й силу тих документів, що були в Магди Богданович (серія ретророманів) і містили компрометувальні дані на таких «великих» людей: *Адже Магда тримала в своїх руках секрети всіх без винятку сильних Львова цього, від президента міста, депутатів, банкірів і промисловців до прокурорів та суддів* [Кокотюха 2015б, с. 38].

У досліджуваних романах зафіксовано назви осіб, що відображають соціальний статус, матеріальне становище, авторитетність у колективі: *До останнього Кошовий побоювався, що Басі раптом припече висловлювати мільйонерів співчуття особисто* [Кокотюха 2015б, с. 43]; *Один із компанії виявився сином якогось «спиртового короля» з-під Полтави, кийські друзі витягнули його з собою й час від часу називали галушкою* [Кокотюха 2015а, с. 20]. Це не завжди пряме називання чи описова сполука, доволі часто це метафора: *І взагалі, побачивши його, перше слово, яке спливає, – альфа* [Кокотюха 2020, с. 95]. Так автор називає чоловіка, який *знає, що говорить і робить, звук домінувати, тиснути, продавлювати своє рішення* [Кокотюха 2020, с. 95].

У серії ретророманів часто вживаними є назви осіб за національністю або за вірою, за особливостями волевиявлення, за належністю до політичних партій. Найбільш поширеними назвами людей за національністю і місцем проживання є слова *українець, росіянин, поляк, русин*, стилістична вартість яких зумовлена тим, що вони передають реалії початку ХХ ст.: ... на місці цього **росіянина** міг сидіти інший [Кокотюха 2015а, с. 5]; *Слідчий кримінальної поліції, високий сухий поляк, чимось схожий на цвіркуна, належав до людей, котрих важко уявити без окулярів* [Кокотюха 2015а, с. 65]; – Євген Павлович, – повторив слідчий. – У нас не говорять по батькові, коли згадують людину, – пояснив слідчий. – **Русини** хіба час від часу так звертаються. Чи **москвофіли** [Кокотюха 2015а, с. 66]; *Домовласник, череватий **євреї** з рясно вкритим крапельками поту лицем та рідкими куциками волосся на видовженому черепі, прибіг дуже швидко* [Кокотюха 2015а, с. 50]; *Бо саме за ними стояли **бомбісти** та інші **нігілісти**, котрих поліція ловила, суди судили, а Сойка віртуозно й успішно захищав* [Кокотюха 2015а, с. 129]; *Та про що ж кажу вам, шановний пане! – Липницький ляснув по столу грубою долонею. – Думаєш: **жиди** гуртуються, **поляки***

гуртуються, **московство** – так само згуртоване довкола себе [Кокотюха 2015в, с. 30]. У романі «Адвокат з Личаківської» автор уживає цікаві словосполучення, які вказують на громадянство особи: *Проте там, де Клим міг нарватися на непорозуміння чи грубість від **государевого слуги, імператорський підданий** просто підвів брови* [Кокотюха 2015а, с. 22]. Зрозуміло, що *государів слуга* – громадянин Російської імперії, а *імператорський підданий* – громадянин Австро-Угорщини, у складі якої був Львів того часу.

Для ідентифікації та різноманітності називання особи, а також для вираження емоційної оцінки в одному реченні вживаються слова-синоніми: **Бідака не встиг нічого сказати – один, той, котрий ліворуч, пустив жертву, замахнувся ногою й сильно копнув чоловіка** [Кокотюха 2015в, с. 137].

Певна група назв, зафіксованих у текстах аналізованих романів, указує на особу залежно від ролі, статусу, в якому та перебуває в певний момент чи в певній ситуації, позначає тимчасову ознаку: *арештант, підозрюваний, гість, глядач, адресат, втікач, підсудний, затриманий, новоприбулий, четвертий, новий знайомий, об'єкт нашої уваги: Як почало смеркатися, він не витримав – попросив **гостя** піти* [Кокотюха 2015а, с. 5]; *Вирішив – учораїшній **арештант** знахабнів зовсім* [Кокотюха 2015а, с. 23]; *А коли Костюк звелів вивести **затриману** з машини і пред'явити для впізнання мерця – кричати чомусь перестала* [Кокотюха 2009, с. 25]; *Так чи інакше, завтра контактувати з **адресатом** ризиковано* [Кокотюха 2015а, с. 8].

Тематика романів детермінує вживання різноманітних назв на позначення неживих людей. Ці назви вказують на те, як саме людина померла: *убитий, небіжчик, покійний, труп: За життя Клим не знав **убитої** особисто* [Кокотюха 2015б, с. 34]; *Навіть при великому бажанні не зміг би згадати, як виглядала **небіжчиця** за життя* [Кокотюха 2009, с. 34]; *Потім у **трупа** знаходиться родичка, в якій – конфлікт з місцевим бізнесюком, який ще не позбавився бандитських замашок і навряд чи колись позбавиться»* [Кокотюха 2009, с. 60].

Автор уживає назви, що вказують на ступінь знайомства осіб – *перший-ліпший, незнайомиць: Адвокатові не подобалося, коли непрохані **незнайомиці** порушують особистий простір і не можна цьому зарадити* [Кокотюха 2015а, с. 19]; *Вирішив промовчати, заводитися з **першим-ліпшим** не збирався* [Кокотюха 2015а, с. 27].

У текстах аналізованих романів значною за кількістю є група назв осіб, що вказують на яскраво виражені зовнішні ознаки: *здоровило, вусань, кирпань, товстун, чепурун, борода, білява: **Здоровило** спритно схопив утікача за вілілий верх плаща* [Кокотюха 2015в, с. 141]; *Кошовий старанно стежив за зовнішністю й вважав себе **чепуруном*** [Кокотюха 2015б, с. 18]; *Більше нічого пояснювати не треба: **товстун** розпорядився нести сокиру* [Кокотюха 2015а, с. 50]; *Його не дратувало, що **кирпань** смалить дешеву махорку* [Кокотюха 2015а, с. 5]; ***Борода** простягнув правицю* [Кокотюха 2020, с. 11].

Часто ознака особи передається стилістично нейтральним прикметником (*лисий, високий, кирпатий*) або стилістично забарвленим (*русявий, патлатий, пласкоголовий, кругленький, бульбастий*): *Готуючись до найгіршого, забіг, відитовхнувши **лисого** на ходу* [Кокотюха 2015а, с. 51]; *Він не знав **кирпатоного** особисто* [Кокотюха 2015а, с. 5]; *Проте відразу було видно: **патлатий** слухається **кругленького*** [Кокотюха 2015а, с. 6]; *Хай це не так, піди поясни **пласкоголовому*** [Кокотюха 2015а, с. 7].

В останньому прикладі прикметник *пласкоголовий* указує не тільки на зовнішню ознаку, а й на недостатні розумові здібності. Такими лексемами названо другорядних персонажів, які створюють загальне тло зображуваних подій, певний епізод.

Ужиті у складі описового звороту, такі назви дають яскравішу картину, описують зовнішність більш повно: *І нарешті, – кивок у бік розхристаної особи, – пан Станіслав Мазарек, власник кіносалонів* [Кокотюха 2015в, с. 96]; *Вусань у бриджах мовчки кивнув* [Кокотюха 2015в, с. 97].

Послугуючись в одному реченні значною кількістю назв осіб, Андрій Кокотюха створює цікаві мікроконтексти: *Найперше – у квартирі були сторонні, – сказав Клим. – Щонайменше одна людина, дорослий чоловік. Не друг, але якась потрібна особа. Важливий клієнт чи діловий партнер* [Кокотюха 2015а, с. 74]. Означення тут відіграють важливу роль, є актуалізаторами значення, вносять нову інформацію.

У тексті детективів, події яких відбуваються в наш час, ужито жаргонні назви, що вказують на представників певної місцевості: *Ще й торгуватися почне. Київські – вони всі торгуються* [Кокотюха 2009, с. 75]; *Натомість Лора, київська крута, вже другий день поспіль морочить голову незрозумілими претензіями* [Кокотюха 2020, с. 75], *Ти ж покажеш нам, київським, як ви тут на місці ведете справи* [Кокотюха 2020, с. 105]. Трапляються назви, що на мові жаргону вказують на певні психологічні риси чоловіків: *Мужиком твій лікар виявився. Не чекав, коли чесно. Думав – витре соплі і заткнеться. А пацани мужиків не здають* [Кокотюха 2009, с. 67]. У ретророманах, події яких відбуваються у Львові, автор часто вживає діалектизм *батяр*: *Як зустрінете батяра – не кажіть йому такого. Інакше ворог на все життя. Бешкетники, авантюристи, так у нас говорять* [Кокотюха 2015а, с. 29]; *Зі справжніми злодіями та страшнішими головорізами, котрих на Клепарові повно, личаківські батяри не дружать* [Кокотюха 2015а, с. 29]. За допомогою протиставлення автор точніше змальовує образ і суть батярів.

У романі «Таємне джерело» експресивно забарвленими є деякі займенники, переважно присвійні, які зображують ідейне протистояння, різні погляди, різний світогляд: *Чому те, що сталося з цими трьома людьми, почали називати не інакше як Божою карою, що впала на комуністів ..? Бо цього в доповідній, підготованій вашими для наших, немає* [Кокотюха 2013, с. 72]; *Один час там навіть стояла капличка, аби всякий вірний міг помолитися. Те місце знали ще до вашої революції* [Кокотюха 2013, с. 79]; *Просто собі на умі люди, тихо сидять собі, мають на вашу, – тут підполковник збагнув, що бовкнув зайвого, миттю виправився: – на нашу владу давній гострий зуб* [Кокотюха 2013, с. 93]. Займенники *наш*, *свій* також ужито зі значенням ‘той, що належить до близького кола спілкування, товариш’: *Вся, так простіше, він узагалі хлопець простий, свій, наш* [Кокотюха 2013, с. 92]. Займенник *мій* у нижченаведеному контексті означає ‘коханець’: *Тебе назвали моїм. Людина ... яка прийшла ... Так і сказала: передай своєму слідчому* [Кокотюха 2013, с. 221]. Зневажливе ставлення передає займенник *всякий*: *Начитаються всяких Вайнерів* [Кокотюха 2013, с. 62]. У романі «Таємне джерело» за допомогою присвійних займенників протиставлено дві ідеології, у романі «Розбите дзеркало» – дві сторони конфлікту: *Ваш улюблений клієнт. Наш конкурент, протилежна сторона конфлікту* [Кокотюха 2020, с. 77–78]; *ані вашим, ані нашим* [Кокотюха 2020, с. 106].

За допомогою описових конструкцій, до складу яких уходить займенник, автор створює обстановку таємничості, загадковості, що є одними з обов'язкових складників детективного тексту: *той, хто сів у машину*, сказав везти його на Горького [Кокотюха 2020, с. 5]; *таксиста нічого не цікавило, крім платіжної спроможності тих, кого везе* [Кокотюха 2020, с. 5]; *розсердився на себе й того невидимого, кого сполохав* [Кокотюха 2020, с. 1365]; *Потім вбивця – той, хто дав воду*, – десь утримував жертву потрібну кількість часу [Кокотюха 2013, с. 200].

Отже, констатуємо, що специфіка детективних текстів визначається не лише на рівні їх функціонування, але й на рівні мовних засобів. У детективних романах А. Кокотюхи номінації осіб є компонентами динамічних і статичних описів, стають конкретно-історичним виразником зображуваних подій, допомагають передати культурно-історичне тло, створити відповідний емоційний фон. Вони надають авторській оповіді логічної впорядкованості, композиційної стрункості й завершеності.

ЛІТЕРАТУРА

- Бехта, Т. О. (2009). *Лінгвокогнітивне моделювання англомовного детективного дискурсу*. Дис. ... канд. філол. наук. 10.02.04. Чернівці, 174 с.
- Дученко, Л. В. (2004). *Жанрово-лінгвістичні особливості темпорально-оповідальної структури художнього тексту (на матеріалі англомовної детективної прози 20 ст.)*. Дис. ... канд. філол. наук. 10.02.04. Одеса, 195 с.
- Кокотюха, А. А. (2009). *Чужі скелети*. Київ, 304 с.
- Кокотюха, А. А. (2013). *Таємне джерело*. Харків, 288 с.
- Кокотюха, А. А. (2015а). *Адвокат з Личаківської*. Харків, 283 с.
- Кокотюха, А. А. (2015б). *Автомобіль із Пекарської*. Харків, 283 с.
- Кокотюха, А. А. (2015в). *Привид із Вислової*. Харків, 283 с.
- Кокотюха, А. А. (2020). *Розбите дзеркало*. Харків, 288 с.
- Пономарьова, О. О. (2008). *Структурно-композиційні та комунікативно-прагматичні особливості французького детективного гумористичного роману*. Дис. ... канд. філол. наук. 10.02.05. Київ, 165 с.
- Філоненко, С. О. (2011). *Масова література в Україні: дискурс / тендер / жанр : монографія*. Донецьк, 432 с.
- Цапенко, Л. В. (2019). *Англомовна детективна розповідь: прагматичний та лінгвосинергетичний аспекти*. Дис. ... канд. філол. наук. 10.02.04. Запоріжжя, 266 с.

Подано до редакції 26.08.2021 року
Прийнято до друку 27.09.2021 року